

Dominik Marcinkowski*
Kraków

Opole–Bruntál. Współpraca miast na pograniczu polsko-czeskim

Abstract

The article deals with the partnership between the cities of Opole and Bruntál in the Polish-Czech borderland. The origins and creation of that partnership is presented from the wider perspective of Polish-Czechoslovak and Polish-Czech relations at the end of the 20th century. Since December 1997 Opole and Bruntál have cooperated on the basis of a mutual agreement. The article also shows the cities' most important common activities in the framework of the partnership and concludes by evaluating the cooperation itself.

Key words: Opole, Bruntál, city partnership, Polish-Czech relations

Słowa kluczowe: Opole, Bruntál, miasta partnerskie, relacje polsko-czeskie

Opole utrzymuje kontakty z dwunastoma miastami partnerskimi: Alytus (Litwa), Bruntál (Republika Czeska), Biełgorod (Rosja), Carrara (Włochy), Grasse (Francja), Inglostadt (Niemcy), Iwano-Frankiwnsk (Ukraina), Kuopio (Finlandia), Mülheim an der Ruhr (Niemcy), Poczdam (Niemcy), Roanoke (USA), Székesfehérvár (Węgry). Najbliższym geograficznie miastem partnerskim jest czeski Bruntál, położony w odległości stu trzech kilometrów od Opola na terenie przylegającego do granicy z Polską kraju morawsko-śląskiego. Umowę o partnerstwie podpisano 8 grudnia 1997 roku, jednak – według oficjalnej strony Urzędu Miasta Opole – sąsiedzkie kontakty sięgają lat 70. XX wieku¹.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie dynamiki kontaktów między Opolem a Bruntálem w ramach partnerstwa miast, przy czym nacisk położony został na wspólnie podejmowane inicjatywy, głównie o charakterze kulturalnym i sportowym. Analizując relacje między obydwoma miastami, należy także zwrócić uwagę na najnowsze dzieje stosunków polsko-czechosłowackich, a od roku 1993 polsko-czeskich. Ponadto istotne jest zbadanie nie tylko samej

* Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, doktorant, Instytut Historii i Archiwistyki; e-mail: d_marcinkowski@interia.pl; ORCID iD 0000-0002-0177-1486

¹ Podane dane oraz wykaz miast partnerskich Opola są dostępne na stronie internetowej: www.opole.pl/dzial/miasto-dialogu-obywatelskiego/miasta-partnerskie-wspolpraca [dostęp: 18.12.2019].

treści umowy partnerskiej, ale także znalezienie odpowiedzi na pytanie, dlaczego do jej podpisania doszło akurat w grudniu 1997 roku? Zasadniczą kwestią jest również rodzaj działań, które podejmowano w ramach współpracy między Opolem a Bruntálem, przede wszystkim – jaki miały charakter i czy odpowiadał on zobowiązaniom przyjętym w umowie o partnerstwie? Bazę źródłową niniejszego artykułu stanowią sprawozdania z działalności Biura Współpracy Zagranicznej Urzędu Miasta Opole, dokumenty przechowywane w Archiwum Państwowym w Opolu oraz informacje dotyczące podejmowanych wspólnie działań, publikowane na łamach lokalnej prasy (dziennik „Nowa Trybuna Opolska” oraz dwutygodnika „Náš Domov”) i portali internetowych.

Pomimo tego, że na oficjalnej stronie Urzędu Miasta w Opolu napisano, że „sąsiedzkie kontakty” z Bruntálem sięgają lat siedemdziesiątych², w trakcie kwerend prowadzonych w zbiorach Archiwum Państwowego w Opolu nie udało się uzyskać potwierdzenia tej informacji. Niewykluczone, że taka współpraca istniała, jednak trudno powiedzieć, od jakiego momentu, zważywszy, że relacje polsko-czechosłowackie po roku 1968 były dość napięte³. Pierwszą wzmianką w dokumentach zachowanych w Archiwum Państwowym w Opolu jest informacja o współpracy między Komitetem Wojewódzkim Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Opolu a Regionalnym Komitetem Narodowym Komunistycznej Partii Czechosłowacji w Czeskich Budziejowicach. Oficjalne kontakty zostały zapoczątkowane w roku 1984 i rozwijały się do roku 1989. Zorientowane były głównie na działalność partyjną, społeczno-gospodarczą oraz kulturalno-oświatową⁴.

Lata osiemdziesiąte były specyficznym okresem relacji polsko-czechosłowackich. Ich jakość i formę w tym okresie determinował kryzys w Polsce z lat 1980–1981, kiedy to doszło do powstania i działalności Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. Sytuacja w PRL była wówczas bardzo negatywnie oceniana przez rządzących Czechosłowacją, którzy starali się zrobić wszystko, aby nie dopuścić do rozprzestrzeniania się idei niezależnych związków zawodowych na teren ich kraju⁵. Między innymi w tym celu od jesieni roku 1980 zaczęto stopniowo minimalizować ruch graniczny z Polską oraz limitować oficjalne kontakty między instytucjami. Ostatecznie, dla bieżącego ruchu turystycznego granica została zamknięta niemal w przeddzień stanu wojennego, 7 grudnia 1981 roku. Zwiększona kontrola ruchu turystycznego

² Na stronie internetowej miasta Bruntál, w zakładce „miasta partnerskie” pod nagłówkiem Opole można przeczytać, że „partnerstwo między miastami trwa od roku 1992 na bazie stonunków przyjacielskich”, www.mubruntal.cz/partnerska-mesta/d-108101 [dostęp: 18.12.2019].

³ A. Szczepańska, 2011, s. 410. M. Górny, 2001, s. 109.

⁴ Świadczą o tym programy współpracy pomiędzy komitetami w Opolu i Czeskich Budziejowicach przygotowywane w latach 1984–1989, zob.: Archiwum Państwowe w Opolu (dalej: APO), Komitet Wojewódzki PZPR w Opolu, Kancelaria I Sekretarza KW w Opolu, sygn. 844, Programy Współpracy z KW KPCz w Czeskich Budziejowicach 1985–1989.

⁵ Na temat relacji polsko-czechosłowackich w omawianym okresie i stanowiska władz CSRS wobec „Solidarności”, zob.: P. Błażek, 2013; idem, 2011; A. Szczepańska, 2010; J. Rychlik, 2009; A. Kobus, 2006.

obowiązywała nawet po zniesieniu stanu wojennego w Polsce. W miarę swobodnie granicę można było przekraczać dopiero od 19 maja 1991 roku⁶.

Na oficjalnej płaszczyźnie normalizacja stosunków polsko-czechosłowackich rozpoczęła się już pod koniec roku 1983, a w roku następnym postanowiono odnowić kontakty między województwami⁷. W przypadku województwa opolskiego, jak już zostało wyżej wspomniane, nawiązano w tym czasie współpracę z krajem południowoczeskim. Być może na poziomie komitetów miejskich starano się również porozumieć z Bruntálem. Mógłby o tym świadczyć przygotowany projekt umowy partnerskiej między Prezydium Miasta Opola a Przewodniczącym Powiatowej Rady Narodowej w Bruntálu. Ostatecznie porozumienie nie zostało zawarte. W Archiwum Państwowym w Opolu zachowała się jedynie jego wstępna wersja. Planowana umowa zakładała „[...] wymianę doświadczeń w wypełnianiu funkcji rad narodowych i administracji państwowej w rozwiązywaniu problemów społeczno-gospodarczych i spraw obywateli obu współpracujących ośrodków”⁸. Niestety, dokument ten nie został opatrzony żadną datą ani danymi osób, które były odpowiedzialne za jego powstanie. Jednak dokumentacja, jaka mu towarzyszy, pozwala sądzić, że pismo zostało sporządzone w drugiej połowie lat osiemdziesiątych. Być może dokument powstał pod koniec roku 1988 lub w roku 1989, kiedy sytuacja w Polsce stawała się coraz bardziej napięta ze względu na przyśpieszający proces zmian systemowych.

W nowej rzeczywistości politycznej kontakty polsko-czechosłowackie nabrały nowego wymiaru. Dla rozwoju wzajemnych stosunków, a także współpracy z Węgrami, kluczową kwestią okazał się problem rozwiązania dotychczasowych struktur symbolizujących dominację ZSRR w regionie, czyli Układu Warszawskiego oraz Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Bardzo ważna była również sprawa wycofania wojsk radzieckich, nadal stacjonujących na obszarach obu państw. W tej sytuacji Polska i Czechosłowacja, podobnie jak pozostałe państwa Europy Środkowej, musiały wypracować skoordynowaną i wspólną politykę wobec dynamicznie zmieniającej się sytuacji geopolitycznej, w tym również z uwagi na planowaną integrację polityczną i gospodarczą z Zachodem⁹. Już 25 stycznia 1990 roku pierwszy niekomunistyczny prezydent Czechosłowacji, Václav Havel, w przemówieniu wygłoszonym w polskim sejmie zwracał uwagę na kluczowe znaczenie, jakie dla przyszłości Polski i Czechosłowacji miało budowanie prawdziwej przyjaźni. Stwierdził wówczas: „Gdyby każdy z nas miał wracać do Europy na własną rękę, trwałoby to znacznie dłużej i byłoby z pewnością bardziej skomplikowane, niż gdy będziemy to robić we wzajemnym porozumieniu”¹⁰. Nowe wyzwania, przed którymi stanęły Polska, Czechosłowacja i Węgry, stały się podstawą do utworzenia w lutym

⁶ J. Rychlík, 2009, s. 216.

⁷ A. Szczepańska, 2010, s. 73.

⁸ APO, Urząd Miejski w Opolu, Wydział Organizacyjny, Kontakty zagraniczne (umowy, porozumienia, programy współpracy) 1974–1990, sygn. 285, k. 28.

⁹ A. Czyż, 2018, s. 75; M. Herman, 2001, s. 169.

¹⁰ V. Havel, 1990, s. 6.

1991 roku Grupy Wyszehradzkiej. Początek jej istnienia wyznaczyło podpisanie przez głowy państw członkowskich „Deklaracji o współpracy Rzeczypospolitej Polskiej, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej i Republiki Węgierskiej w dążeniu do integracji europejskiej”. Parę miesięcy później doszło także do unormowania stosunków bilateralnych Polski i Czechosłowacji poprzez podpisanie w Krakowie, 6 października 1991 roku „Układu między Rzeczypospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy”¹¹. Obydwa dokumenty wyznaczały początek nowej jakości zarówno w stosunkach polsko-czechosłowackich, jak i w trójstronnych relacjach z Węgrami. Postanowiono rozpocząć budowanie więzi nowego typu, opartych o wspólne cele polityczne, którymi było dążenie do pozbycia się pozostałości oznak niedawnej dominacji ZSRR w regionie oraz ukierunkowanie na integrację z Europą Zachodnią.

Pod koniec roku 1992 zbliżanie państw Grupy Wyszehradzkiej uległo załamaniu. Jak pisał Maciej Herman, główny wpływ miały na to: „[...] brak tradycji naturalnych powiązań w regionie, problemy natury polityczno-etnicznej, postępujący proces rozpadu Czechosłowacji i wpływająca na dalszą kooperację decyzja szczytu EWG [Europejska Wspólnota Gospodarcza – D.M.] z Edynburga (11–12 grudnia 1992 r.)”¹². Postanowienia szczytu w Edynburgu były odpowiedzią na memorandum państw Grupy Wyszehradzkiej z 11 listopada 1992 roku, w którym domagały się one sprecyzowania stanowiska wspólnoty w sprawie przyszłej współpracy i ewentualnego członkostwa. W Edynburgu stwierdzono, że EWG będzie „[...] uwzględniała indywidualną sytuację każdego z kandydatów”¹³, czyli negocjowała zasady integracji z pojedynczymi państwami a nie całym blokiem. Przełożyło się to na osłabienie współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej, która ustąpiła miejsca próbom budowania samodzielnych stosunków ze Wspólnotą Europejską. W następnym czasie doszło do zahamowania współpracy polsko-czesko-słowacko-węgierskiej, co głównie spowodowane było polityką wewnętrzną w Federacji Czesko-Słowackiej. Od 1 stycznia 1993 roku państwo to zostało podzielone na Republikę Czeską oraz Republikę Słowacką. W tym czasie w Czechach wybory wygrał Vaclav Klaus, który był sceptycznie nastawiony wobec Grupy Wyszehradzkiej oraz dążył do tego, aby Czechy zdołały wejść do Wspólnoty Europejskiej wcześniej i na lepszych warunkach niż pozostałe państwa regionu. Klaus popierał politykę budowania z sąsiadami stosunków bilateralnych¹⁴, co *de facto* spowolniło rozwój wzajemnych relacji. Jednak już w drugiej połowie lat 90. kontakty polsko-czeskie uległy poprawie. Rządy obydwu państw dostrzegły wówczas, że jedynie bliższe współdziałanie może skutecznie wpłynąć na przyspieszenie integracji z Zachodem. Jak pisał Wojciech Krzywicki, formę relacji polsko-czeskich w tym okresie „[...] wyznaczała realizacja niemal identycznych priorytetów polityki zagranicznej obu państw, tj. uczestnictwo w procesach

¹¹ J. Kukułka, 1998, s. 213–218.

¹² M. Herman, 2001, s. 175.

¹³ Ibidem, s. 176.

¹⁴ J. Dejmek a kol., 2018, s. 838.

integracyjnych z organizacjami i instytucjami europejskimi i euroatlantyckimi oraz działania na rzecz zachowania stabilizacji i bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowej i Wschodniej¹⁵. Ożywienie stosunków politycznych między Polską a Czechami w latach 1996–1998 widać również w licznych wizytach i spotkaniach głów państw, szefów rządów, ministrów spraw zagranicznych, ministrów resortowych i przedstawicieli parlamentów¹⁶.

Szczególnym etapem był rok 1997, który stanowił istotny moment na drodze wstąpienia Polski i Republiki Czeskiej w struktury NATO i Unii Europejskiej. Podczas szczytu państw Sojuszu Północnoatlantyckiego w Madrycie (8–9 lipca) obydwa kraje, razem z Węgrami, zostały zaproszone do wejścia w struktury NATO. Protokoły o przystąpieniu do Sojuszu podpisano 16 grudnia 1997 roku w Brukseli. Polska oraz Republika Czeska aktywnie włączyły się także w proces akcesji do Unii Europejskiej, co zostało postanowione podczas szczytów w Amsterdamie (16 lipca) i Luksemburgu (12–13 grudnia)¹⁷.

Rozwój dobrej współpracy na szczeblu centralnym, a także rozstrzygnięcia międzynarodowe miały bezpośrednie przełożenie na ożywienie w stosunkach między polskimi a czeskimi regionami. 2 lipca 1997 roku na pograniczu polsko-czeskim utworzono Euroregion Pradziad obejmujący powiaty Bruntál i Jeseník oraz południową część województwa opolskiego. Jego członkami ze strony polskiej zostały Stowarzyszenie Rozwoju Gmin Dorzecza Osobłogi i Unia Turystyczna Ziemi Nyskiej, zaś ze strony czeskiej – Stowarzyszenie Miast i Gmin Powiatu Bruntál, Jeseník i Šumperk. Głównymi, deklarowanymi przez członków, celami Euroregionu były „[...] inicjowanie powstawania nowych przejść granicznych, ochrona środowiska naturalnego i przeciwdziałanie zagrożeniom ekologicznym, korzystne zagospodarowanie przestrzenne regionu, współpraca w rozwoju turystyki, wymiana kulturalna i troska o dziedzictwo kulturowe, współpraca w likwidowaniu pożarów i katastrof, współdziałanie w zakresie pomocy społecznej i humanitarnej oraz rozwój kontaktów ludności zamieszkującej w euroregionie”¹⁸.

Wydaje się, że w zarysowanym powyżej kontekście, świadczącym o zbliżeniu polsko-czeskim, do którego doszło w roku 1997, podpisanie w tym momencie umowy o partnerstwie pomiędzy Opolem a Bruntálem nie było dziełem przypadku, lecz przemyślanym ruchem w polityce lokalnej, niejako wyjściem naprzeciw bieżącym, centralnym oczekiwaniom politycznym. Podstawą do podjęcia współpracy mogły być poprzednie, ostatecznie niesformalizowane, kontakty między obydwojmi miastami, o których istnieniu świadczy projekt przywołanej już wcześniej umowy między komitetami miejskimi. Poza tym Bruntál był największym czeskim, a Opole największym polskim miastem Euroregionu Pradziad, to zaś mogło być elementem sprzyjającym sformalizowaniu współpracy. Dla decyzji o formalnym nawiązaniu kontaktów nie bez

¹⁵ W. Krzywicki, 1999, s. 191.

¹⁶ Wykaz i pobeżne omówienie wszystkich wizyt: W. Krzywicki, 1999, s. 192–194.

¹⁷ J. Kukułka, 2007, s. 487 i 727.

¹⁸ A. Skrzydło, 1998, s. 118. Więcej na temat roli Euroregionów na pograniczu polsko-czeskim, zob.: A. Szczepańska, 2007, s. 399; A. Trzcielińska-Polus, 2001, s. 148.

znaczenia były też wydarzenia z lata 1997 r., gdy oba miasta zostały dotknięte przez powódź, która przyniosła im ogromne straty. Umowa o współpracy mogła bowiem stanowić silny argument w procesie pozyskiwania z funduszy europejskich środków na wspólne działania. Doświadczenie zbiorowej tragedii było często powtarzaniem motywem przytaczanym przez lokalnych polityków w trakcie celebrowania piętnastej i dwudziestej rocznicy kooperacji Opola i Bruntála¹⁹.

Oficjalna umowa została podpisana 8 grudnia 1997 w Bruntálu przez starostę Miloslava Bureša oraz prezydenta Opola – Leszka Pogana. Według treści dokumentu przyszła współpraca miała odbywać się na dziewięciu płaszczyznach. Miasta zobowiązały się do wymiany informacji na temat aktualnych wydarzeń, wymiany doświadczeń w zarządzaniu rozwojem miasta, inicjowania kontaktów pomiędzy organizacjami społecznymi, kulturalnymi, ekonomicznymi i strukturami komunalnymi, wymiany doświadczeń w obszarze bezpieczeństwa i zdrowia oraz wymian specjalistów reprezentujących różne zawody, inicjowania i wspierania wymian młodzieży szkolnej oraz sportowców, wspierania i utrzymywania kontaktów między środowiskami twórczymi, zwłaszcza w trakcie obchodów „Dni miasta Opole” i „Dni miasta Bruntál”, wymiany doświadczeń na płaszczyźnie edukacji ekologicznej, wymiany doświadczeń na płaszczyźnie rozwoju turystyki oraz uprzystępniania baz i organizacji turystycznych odpoczynku letniego w okolicach Opola i zimowego w okolicach Bruntála dla obywateli obydwu miast, a także wspierania obywatelskich i pomoc przy realizacji innych projektów pogłębiających współpracę²⁰.

Postanowienia umowy zawartej pomiędzy Opolem a Bruntálem były dość ogólne i nie wykraczały poza standardowe ustalenia między miastami partnerskimi. Najbardziej precyzyjny był podpunkt dotyczący wspierania kontaktów środowisk twórczych w trakcie obchodów dni miast. Charakterystyczny wydaje się również podział na turystykę letnią przypisaną Opolu i zimową, przypisaną do Bruntála. Miało to związek ze zróżnicowaniem geograficznym oraz możliwościami obydwu regionów. W okolicach Opola znajduje się kilka jezior, które są popularnym miejscem wakacyjnego odpoczynku dla mieszkańców regionu. Z drugiej strony Bruntál położony jest na terenie górskim, a w jego okolicach istnieje wiele obiektów narciarskich.

¹⁹ Podczas obchodów piętnastej rocznicy partnerstwa w sprawozdaniu Biura Współpracy Zagranicznej w Opolu bezpośrednio wspomniano, że powodem sformalizowania współpracy była powódź z lipca 1997 roku, która „[...] pozwoliła poznać wspaniałego partnera, który w trudnej chwili wyciągnął pomocną dłoń.”; Sprawozdanie z działalności Biura Współpracy Zagranicznej Urzędu Miasta Opole (dalej: SzdBWZUM), 2012, s. 49. Podobnie stwierdzono w sprawozdaniu z dwudziestej rocznicy partnerstwa, gdzie napisano, że władze i mieszkańcy miasta Bruntál jako pierwsi mieli przybyć z pomocą w trakcie powodzi w 1997 roku; SzdBWZUM, 2017, s. 179. Niestety, przegląd lokalnej prasy z roku 1997 nie potwierdza tej informacji, chociaż na jej łamach chętnie pisano o pomocy wysyłanej opolskim powodziarzom z zagranicy, między innymi USA, Niemiec i Węgier.

²⁰ *Partnerská smlouva mezi městy Bruntál a Opole*, „Náš Domov” 19 lutego 1997, s. 6.

Symptomatyczne było także to, że podpisanie umowy o partnerstwie nie zostało odnotowane na łamach żadnego opolskiego tytułu prasowego. Na ten temat nie pojawiła się nawet najmniejsza notka – ani w „Nowej Trybunie Opolskiej”, ani w lokalnym dodatku do „Gazety Wyborczej”. Inaczej wyglądało to w przypadku skromnej prasy bruntalskiej. „Naš Domov” poświęcił podpisaniu umowy partnerskiej całą stronę, łącznie z publikacją jej pełnej treści. Wynikało to z różnicy w charakterze pomiędzy lokalnymi rynkami prasowymi. Opolskie dzienniki stanowiły własność prywatną, zaś bruntalski dwutygodnik był organem prasowym samorządu. Przekładało się to na zakres i rodzaj publikowanych informacji. Prasa opolska zamieszczała informacje, które kolegium redakcyjne uznało za interesujące dla czytelnika i mogące skłonić go do kupna gazety. „Naš Domov” był zaś trybuną samorządu, narzędziem, którego głównym zadaniem było eksponowanie osiągnięć i energicznej działalności prowadzonej przez Urząd Miasta. Dysproporcja w odbiorze partnerstwa przez lokalne media może też świadczyć o czymś więcej. Pod względem statusu Opole i Bruntál nie są równymi partnerami. To pierwsze było stolicą województwa, miastem akademickim z ponad stutysięczną liczbą ludności, drugie zaś zaledwie kilkunastotysięcznym miastem powiatowym. Ta duża różnica w statusie obu miejscowości musiała mieć wpływ na zainteresowanie lokalnych mediów oraz społeczeństwa a także znaczenie, jakie nadawano zawarciu partnerstwa. W następnych latach miało to również swoje przełożenie na samą jakość oraz ilość i rodzaj podejmowanych wspólnie działań.

Zdecydowanie najczęstszą formą podejmowanej współpracy były działania na płaszczyźnie kulturalnej. Do organizacji wspólnych wydarzeń na tym polu zwykle dochodziło przy okazji świętowania cyklicznych imprez z okazji Dni Opola (druga połowa kwietnia) oraz Dni Bruntála (druga połowa czerwca). Każdego roku miasta wymieniały oficjalne delegacje, w skład których wchodził przedstawiciel lokalnych władz, często sam prezydent miasta – w przypadku Opola i starosta – w przypadku Bruntála. Czasem towarzyszyła im reprezentacja lokalnej społeczności w postaci młodzieżowych grup artystycznych lub drużyn sportowych, jeżeli akurat organizowano jakiś turniej. Tak było chociażby w roku 2005, kiedy do Bruntála przyjechała delegacja w składzie około stu osób. Wśród nich były młodzieżowe grupy teatralne, grupa taneczna, zespół rokowy, ratownicy medyczni oraz harcerze, którzy rozdawali mieszkańcom bigos²¹. Wyjazd delegacji do czeskiego partnera był na tyle ważny, że odnotowały go opolskie media, przy czym – poza zrelacjonowaniem samego przebiegu Dni Bruntála, głównie wskazywano na małe zainteresowanie lokalnych społeczności regionem partnera oraz marginalną współpracę ekonomiczną²². Istotną kwestią, która wiele mówi o dynamice partnerstwa, jest to, że delegacja z Opola mogła przyjechać do Bruntála dzięki środkom pozyskanym z europejskiego funduszu Phare przez stronę czeską w ramach projektu

²¹ SzdBWZUM, 2005, s. 55.

²² Ahoj, *Opole, vita vas Bruntal*, nto.pl, 20 czerwca 2005, www.nto.pl/ahoj-opole-vita-vas-bruntal/ar/4023073 [dostęp: 23.11.2019].

„Opole w Bruntálu”²³. W następnych latach miasto partnerskie odwiedzane było głównie przez mniejsze delegacje, zwykle w postaci dwu- lub trzypodobych przedstawicielstw z partnerskiego urzędu miasta, chociaż czasami towarzyszyły im pojedyncze, zwykle młodzieżowe grupy artystyczne²⁴.

W roku 2013 Bruntál obchodził 800-lecie lokacji miasta, co planowano hucznie uczcić. Opole jako miasto partnerskie zostało włączone do obchodów okrągłego jubileuszu. Delegacja z Polski uczestniczyła w uroczystej gali z tej okazji oraz w obchodach dni miasta, w trakcie których zorganizowano także towarzyski turniej piłkarski²⁵.

W roku 2017 to Opole obchodziło osiemsetlecie swojego istnienia, jednak w sprawozdaniach Biura Współpracy z Zagranicą nie odnotowano w tym czasie żadnej formy współpracy, chociaż w czerwcu 2015 roku w Opolu odbyło się spotkanie robocze z czeską delegacją. Jego celem było omówienie planu włączenia Bruntála do zbliżających się obchodów 800-lecia, a także setnej rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę i setnej rocznicy powstań śląskich²⁶. Najprawdopodobniej jednak czeski partner nie został włączony do wspomnianych jubileuszy, o czym świadczy brak jakiegokolwiek informacji na ten temat zarówno we wspomnianych wcześniej sprawozdaniach Biura Współpracy z Zagranicą, jak i w bruntalskim dwutygodniku, zwykle skłonny do chwalenia się każdym przejawem współpracy. Poza kurtuazyjnymi odwiedzinami z okazji obchodów dni miasta, co jakiś czas organizowano wystawy prac lokalnych artystów – w 2006 roku w Bruntálu zorganizowano wystawę rzeźb Jana Wajracha, a w 2013 roku wystawę obrazów Bolesława Polnara²⁷. Wymiana delegacji oraz okazjonalne wystawy lokalnych artystów były prostą, symboliczną formą współpracy. Ich znaczenie nie powinno być jednak umniejszane, ponieważ obecność delegacji, młodzieży i artystów z miasta partnerskiego pozwalała zaznaczyć w przestrzeni publicznej fakt istnienia samego partnerstwa. To mogło mieć pozytywny wpływ na budowę świadomości społecznej, podkreślało bowiem, że obydwie strony poważnie traktują swojego partnera.

Poza kulturalnym, partnerstwo miało także dość szeroki wymiar sportowy, szczególnie w obszarze różnych towarzyskich turniejów młodzieżowych. Spotkania te najczęściej inicjowane były oddolnie, poza oficjalnymi strukturami lokalnych władz. Szkoły lub kluby sportowe zapraszały drużyny z miasta partnerskiego, dzięki czemu młodzież miała okazję poznać swoich kolegów zza niedalekiej granicy. Tego typu inicjatywy są niełatwe do szczegółowego udokumentowania, ponieważ często pomijane były przez lokalną prasę, nie ujmowano ich także w rocznych sprawozdaniach Biura Współpracy z Zagranicą.

²³ Ibidem; dd, *Dny města ve fotografiích. Opole v Bruntále*, „Náš Domov” 29 czerwca 2005, s. 4.

²⁴ Tak było na przykład w roku 2009, kiedy do Bruntála oprócz delegacji z Urzędu Miasta udał się także Zespół Pieśni i Tańca „PECH”, grupa taneczna „ADENA”, zespół muzyczny „Projekt Joed” a w bruntalskich ogrodach zamkowych zorganizowano wystawę poświęconą Opolu; SzdBWZUM, 2009, s. 42.

²⁵ SzdBWZUM, 2013, s. 71.

²⁶ SzdBWZUM, 2015, s. 27–30.

²⁷ SzdBWZUM, 2006, s. 29; SzdBWZUM, 2013, s. 27.

Trudno więc podać ich przybliżoną ilość i częstotliwość²⁸. Inną cykliczną imprezą o charakterze sportowym, organizowaną w Bruntálu od roku 2013 pod szyldem partnerstwa miast, był wiosenny rajd motocyklowy, w którym uczestniczyli także zawodnicy z Opolą²⁹.

Opole oraz Bruntál współdziałały również na polu turystyki. Jednak działalność w tej sferze głównie sprowadzała się do przygotowywania materiałów informacyjnych – map i krótkich przewodników po partnerskim mieście oraz przylegających do niego okolicach. Broszury informacyjne przygotowano dwukrotnie – w 2005 i 2012 roku³⁰. W roku 2013, z okazji 800-lecia miasta, urząd w Bruntálu zlecił produkcję czterdziestominutowego filmu dokumentalnego poświęconego historii i atrakcjom miasta, który jest również dostępny w wersji polskojęzycznej³¹. Wszystkie materiały promocyjne udostępniane są mieszkańcom Opolą w Biurze Informacji Turystycznej.

Miasta podejmowały również próby wymiany doświadczeń w zakresie polityki społecznej i rozwoju infrastruktury. W sierpniu 2012 roku Opole odwiedziła robocza delegacja z Bruntála. Wizyta miała na celu wymianę poglądów i podzielenie się doświadczeniami dotyczącymi polityki prorodzinnej, socjalnej oraz opieki nad osobami starszymi prowadzonymi przez samorząd w Bruntálu. We wrześniu do Czech udała się trzyosobowa delegacja z Opolą z rewizytą, aby przedstawić miejscowym pracownikom opieki społecznej specyfikę pracy socjalnej w Opolu. Planowano wówczas zorganizowanie konferencji oraz wymiany pracowników z instytucji pomocy społecznej, a także przyjazd do Polski czeskich seniorów z programem artystycznym³². Brak jakiegokolwiek informacji w sprawozdaniach na temat wejścia w życie tych planów pozwala sądzić, że pomysły te nie zostały zrealizowane.

W maju 2015 roku do Opolą przyjechali architekci z czeskiego miasta partnerskiego. Spotkali się z pracownikami Wydziału Urbanistyki, Architektury i Budownictwa oraz twórcami opolskiego amfiteatru. Wymieniono poglądy na temat bieżących przedsięwzięć w rozbudowie miasta oraz debatowano nad projektem modernizacji opolskiego amfiteatru³³.

Jednym z najciekawszych, choć ostatecznie niezrealizowanych przedsięwzięć w ramach współpracy był obiecujący plan budowy kortów tenisowych w Opolu i Bruntálu. Inwestycja miała zostać zrealizowana w ramach projektu „Polsko-Czeski Klub Tenisowy Opole-Bruntál”, który miał zostać rozpoczęty w 2009 roku, czym władze miasta chwaliły się przed ambasadorem Republiki Czeskiej, Janem Sechtera, który w listopadzie odwiedził Opole³⁴. Koszt budowy kortów w przybliżeniu szacowano na pół miliona złotych. Kwota ta

²⁸ Pojedyncze wydarzenia goszczą jednak na łamach lokalnej prasy, szczególnie bruntalskiej, zob.: Eva Mistrová, *Chłopcy i dziewczęta! Przygotować, trzy, dwa, jeden, start!*, „Náš Domov” 15 listopada 2017, s. 10.

²⁹ SzdBWZUM, 2013, s. 41.

³⁰ SzdBWZUM, 2005, s. 10; SzdBWZUM, 2012, s. 63.

³¹ Zob.: *Bruntál na przestrzeni lat*, reż. Karel Soukop, Jesenicke infocentrum, a. s., 2013.

³² SzdBWZUM, 2012, s. 45–46.

³³ SzdBWZUM, 2015, s. 44.

³⁴ SzdBWZUM, 2009, s. 71–72.

umożliwiłaby stworzenie nowoczesnego centrum tenisowego i powstanie klubu ze szkołą tenisową, który przeprowadzałby cykliczne wymiany graczy i umożliwiał im uczestnictwo zarówno w polskiej, jak i czeskiej lidze³⁵. Wniosek o dotację, złożony w ramach unijnego Programu Operacyjnego Współpraca Transgraniczna, ostatecznie okazał się jednak zbyt słaby i został odrzucony, między innymi ze względu na niewystarczające uargumentowanie korzyści, jakie realizacja projektu mogła wnieść w rozwój współpracy z czeskim partnerem. Czynnikiem mającym kluczowy wpływ na fiasco przedsięwzięcia był także konflikt pomiędzy Opolskim Towarzystwem Tenisowym, czyli głównym inicjatorem projektu a Urzędem Miasta Opole³⁶.

W ostatecznym rozrachunku słabo wypada również współpraca partnerska na polu ochrony środowiska, która była jednym z przyjętych w umowie zobowiązań. Pomimo wielu problemów ekologicznych na pograniczu polsko-czeskim, trudno znaleźć konkretną inicjatywę w sferze ochrony środowiska, która byłaby realizowana w ramach partnerstwa między Opolem a Bruntálem. Pewnym wyjątkiem jest jedynie współpraca pomiędzy Szkołą Podstawową nr 24 w Opolu a jedną z bruntalskich podstawówek, które w latach 2001–2002 organizowały wymiany uczniów pod szyldem programu ekologicznego i zdrowego trybu życia³⁷.

Początek współpracy pomiędzy Opolem a Bruntálem w grudniu 1997 wpiął się w szereg wydarzeń świadczących zarówno o zbliżeniu polsko-czeskim w tym okresie, jak i o przyśpieszeniu rozwoju współpracy transgranicznej. Jakość partnerstwa między obydwojmi miastami może jednak budzić pewne zastrzeżenia, gdyż sprowadzała się do okazjonalnych wizyt lokalnych urzędników i przedsięwzięć o charakterze artystycznym bądź sportowym. Poważniejsze inicjatywy, zakładające rozwój infrastruktury czy stałą wymianę doświadczeń w zakresie rozwoju lokalnej społeczności, nie kończyły się sukcesem. Dzięki analizie dwudziestu dwóch lat partnerstwa widać, że w całym omawianym okresie nie było ono równe. W pewnych latach odnotowujemy więcej wspólnych inicjatyw, niż w innych. Tak było na przykład w roku 2005, czyli rok po przystąpieniu Polski i Republiki Czeskiej do Unii Europejskiej, następnie w latach 2009, 2013 oraz 2015, kiedy miasta przygotowywały się do obchodów swoich osiemsetnych rocznic. Pomimo tych zastrzeżeń należy jednak pamiętać, że zdecydowana większość zobowiązań podjętych w umowie partnerskiej była spełniana, choć często w minimalistyczny sposób. Sytuacja ta jest do złudzenia podobna do większości przypadków partnerstwa między małymi ośrodkami miejskimi, gdzie zazwyczaj podstawą współpracy są inicjatywy sportowe, kulturalne i wymiany młodzieży. Czasem jednak, wraz z rozwojem

³⁵ Anna Grudka, *Opole. Miasto wyda 525 tys. zł na remont kortów przy stadionie Odry*, nto.pl, 12 listopada 2009, www.nto.pl/opole-miasto-wyda-525-tys-zl-na-remont-kortow-przy-stadionie-odry/ar/c3-10330916 [dostęp: 2.12.2019].

³⁶ Artur Janowski, *Opole. Na lepsze korty przy ulicy Oleskiej jeszcze poczekamy*, nto.pl, 17.05.2010, www.nto.pl/opole-na-lepsze-korty-przy-ulicy-oleskiej-jeszcze-poczekamy/ar/10259022 [dostęp: 2.12.2019].

³⁷ *Razem o ekologii*, nto.pl, 25 luty 2002, www.nto.pl/razem-o-ekologii/ar/3953079 [dostęp: 3.12.2019].

kooperacji, może dojść także do wspólnych inicjatyw na polu gospodarczym³⁸. Wprawdzie w przypadku Opola i Bruntála moment ten jeszcze nie nadszedł, ale ich dotychczasowe partnerstwo jest symbolem, który – oddziałując na lokalne społeczności zamieszkujące obydwie strony pogranicza – może spełniać pozytywną rolę w integracji europejskiej.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Opolu: Komitet Wojewódzki PZPR w Opolu; Urząd Miejski w Opolu. Urząd Miasta Opole: Sprawozdania z działalności Biura Współpracy Zagranicznej Urzędu Miasta.

Źródła drukowane

Havel V., 1990, *Zwyciężyła nadzieja. Przemówienie prezydenta Czechosłowacji Vaclava Havla wygłoszone w polskim parlamencie 25 stycznia 1990 r.*, „Gazeta Wyborcza”, 26 stycznia 1990, s. 6.

Kukułka J., 1998, *Traktaty sąsiedzkie Polski odrodzonej*, Wrocław.

Prasa

„Náš Domov” 1997–2019.

Opracowania

Błażek P., 2011, *Śłużba Bezpieczeństwa Państwowego a Polacy w Czechosłowacji na początku lat osiemdziesiątych XX w.*, [w:] *Internacjonalizm czy...? Działania organów bezpieczeństwa państw komunistycznych wobec mniejszości narodowych (1944–1989)*, red. J. Hytrek-Hryciuk, G. Strauchold, J. Syrnyk, Warszawa–Wrocław, s. 515–524.

Błażek P., 2013, *Czechosłowacja a kryzys w Polsce w latach 1980–1981*, [w:] *Świat wobec „Solidarności” 1980–1989*, red. P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa, s. 148–160.

Czyż A., 2018, *Współpraca regionalna państw Grupy Wyszehradzkiej. Doświadczenia i perspektywy*, Katowice.

Dejmek J. a kol., 2018, *Československo. Dějiny státu*, Praha.

Górny M., 2001, *Polacy w oczach Czechów po sierpniu 1968 roku*, „Sprawy Międzynarodowe” 4, s. 94–117.

Herman M., 2001, *Grupa Wyszehradzka. Narodziny, rozwój, perspektywy*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, 2, s. 161–193.

Kobus A., 2006, *Czechosłowacja wobec narodzin, rozwoju i delegalizacji „Solidarności” (1980–1982)*, Toruń.

³⁸ Adriana Skorupska, 2013, s. 101–102.

- Krzywicki W., 1999, *Stosunki z Republiką Czeską*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej”, s. 191–198.
- Kukułka J., 2007, *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945–2000*, Warszawa.
- Rychlík J., 2009, *Spółczesność czechosłowackie i Komunistyczna Partia Czechosłowacji a wydarzenia w Polsce w latach 1980–1981*, [w:] *Między przymusową przyjaźnią w prawdziwą solidarność. Czesi – Polacy – Słowacy 1938/39–1945–1989*, cz. II, red. P. Błażek, P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa, s. 207–220.
- Skorupska A., 2013, *Współpraca międzynarodowa polskich samorządów terytorialnych*, „Sprawy Międzynarodowe”, 4, s. 95–112.
- Skrzydło A., 1998, *Współpraca transgraniczna*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej”, s. 117–122.
- Szczepańska A., 2007, *Polacy – Czesi. Od wymuszonej przyjaźni do partnerstwa w Unii Europejskiej (1948–2004)*, [w:] *Między Europą naszych pragnień a Europą naszych możliwości*, t. II, red. J. Faryś, T. Sikorski, P. Słowiński, Gorzów Wielkopolski, s. 393–404.
- Szczepańska A., 2010, *Oficjalne relacji polsko-czechosłowackie w latach 1980–1989 w świetle raportów ambasady PRL w Pradze*, „Przegląd Zachodniopomorski”, 4, s. 67–82.
- Szczepańska A., 2011, *Warszawa–Praga 1948–1968. Od nakazanej przyjaźni do kryzysu*, Szczecin.
- Trzcielińska-Polus A., 2001, *Euroregiony „Pradziad” i „Silesia”. Studium porównawcze*, [w:] *Śląsk Opawski i Opolski w kierunku standardów europejskich*, red. B. Kozera, M. Lis, Opole, s. 147–162.

Strony internetowe

www.opole.pl

www.mubruntal.cz

www.nto.pl

Filmy

Bruntal na przestrzeni lat, reż. Karel Soukop, Jesenicke infocentrum, a. s., 2013.